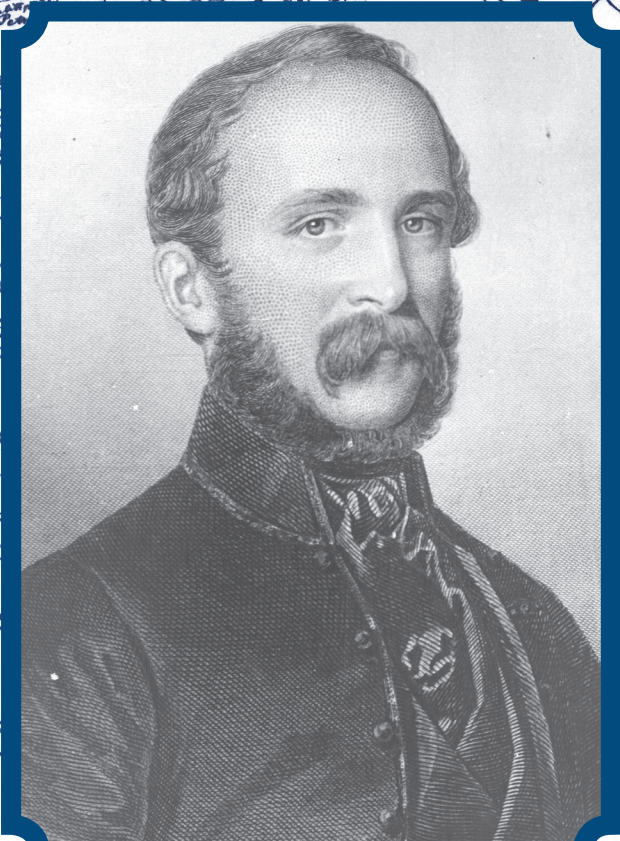
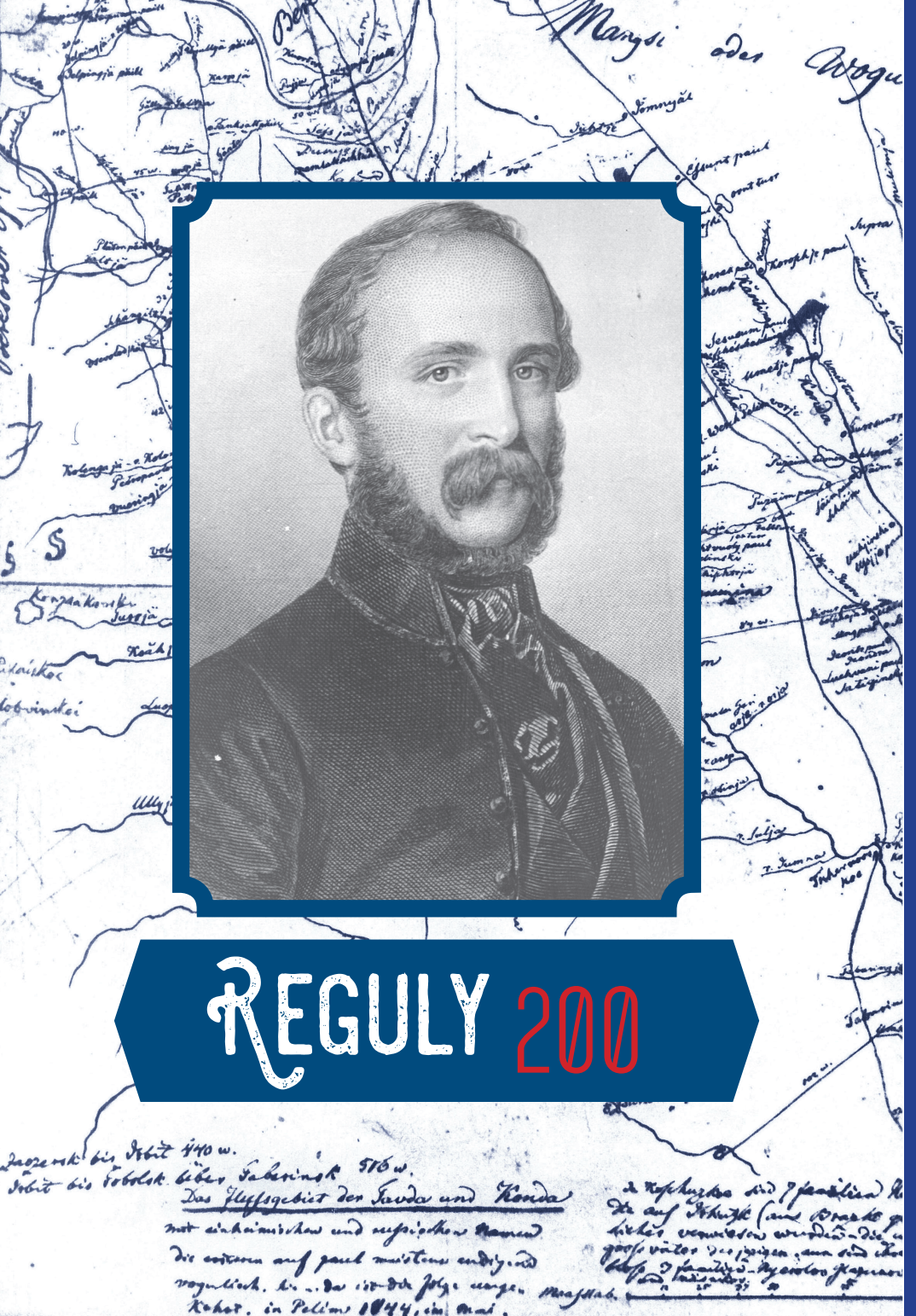

REGULY 200

Jaorenst bis St. 440 w.

St. bis St. 440 w.

Das Flussgebiet der Taida und Konda

mit einheimischen und russischen Namen

die meisten auf russ. Namen enden

wegen der, die in der Folge ungen. Maßstab

Kohor. in Peltis 1844, ein Mal

2. Kaphurka und 7. Kaphurka R.
die auf St. 440 (am St. 440) g.
hieses verweisen werden. St. 440
ganz vater des St. 440, am St. 440
St. 440, St. 440, St. 440, St. 440

REGISZTRÁCIÓ

A konferencián résztvevő előadók regisztrációjára a konferencia napján 9.00–9.50 között van lehetőség a konferencia helyszínén.

A konferencián való részvétel ingyenes. A kávészünetekben minden érdeklődő, az ebédszünetben a előadók és azok vendégei számára áll módunkban étkezést biztosítani.

KAPCSOLAT

További kérdés esetén az alábbi telefonszámon, illetve email címen állunk rendelkezésre a konferencia napján:

*Lendvai Timár Edit, E-mail: lendvai.timar@foldrajzimuzeum.hu,
Tel.: 06-23-363-036*

A konferencia a Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatásával valósult meg.

Tisztelt Előadók, Résztevők!

A Magyar Földrajzi Múzeum *Reguly 200 – konferencia a tudományközi párbeszéd jegyében* című rendezvényének a célja, hogy a 200 évvel ezelőtt Zircen született Reguly Antal munkásságának eredményeit újraértelmezve, új összefüggések, új kérdésfelvetések mentén mutassuk be.

A Magyar Földrajzi Múzeum Magyar utazók, földrajzi felfedezők című állandó kiállításán 1983 óta szerepel a jeles felfedező utazó. 1994-ben konferenciát szerveztünk tiszteletére, a múzeumkertben pedig felavattuk Reguly mellsobrát, Domonkos Béla érdi szobrászművész alkotását. Az intézmény is részese volt az 1990-es Saraki-Urálba szervezett magyar-oroszl expedíciónak, melynek során egy 1711 m magas hegycsúcsot hivatalosan is Reguly Antaltól neveztek el.

Reguly kutatóként igen gyakran mozgott eltérő tudományterületek határmezsgyéjén. Nem csupán a magyar nép eredete érdekelte, hanem számos néprajzi, antropológiai gyűjtést végzett, illetve földrajzi, nyelvészeti és térképészeti eredményekkel is gazdagította a tudományt.

A beérkezett absztraktok alapján megállapítható, hogy mind módszertanilag, mind tematikáját tekintve sokoldalú konferencia elébe nézünk. Reméljük, hogy a tudománytörténet, a nyelvészet, a földrajz, a kartográfia, a zenetörténet, a néprajztudomány és az antropológia területére kitekintő előadások további párbeszédre, információcserére adnak lehetőséget a jövőben. Az előadásokat egységes tanulmánykötetben 2020-ban tervezzük publikálni.

Eredményes és jó hangulatú tanácskozást kívánunk:

a Magyar Földrajzi Múzeum
munkatársai

Érd, 2019. szeptember 3.

PROGRAM

2019. szeptember 3. (kedd)

Bevezető 10:00–10:30

Köszöntőt mond: T. Mészáros András, Érd Megyei Jogú Város polgármestere

A Teleki Sámuel érem átadása

A konferenciát megnyitja: Dr. Klinghammer István, az ELTE Rector Emeritusa, az MTA rendes tagja, miniszterelnöki megbízott, a Corvin-lánc Bizottság elnöke

I. szekció 10:30–11:30

Dr. Szij Enikő (egyetemi docens, ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet): *Reguly a századközépi magyarországi változások és a korabeli tudományos paradigmaváltás idején*

Dr. Kerecsi Ágnes (néprajzkutató, Néprajzi Múzeum): *Reguly Antal – a néprajzi gyűjtő*

Dr. Sipos Mária (tudományos főmunkatárs, MTA Nyelvtudományi Intézet): *Egy típusjelenet a Reguly-hősénekekből*

Szünet: 11:40–11:50

II. szekció 11:50–12:50

Dr. Ruttkay-Miklós Eszter (múzeumigazgató, Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Zirc): *A hét lakattal lezárt ládák. Miből is áll a Reguly-hagyaték?*

Dr. Nagy Zoltán (egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem BTK Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Néprajz - Kulturális Antropológia Tanszék): *Reguly Antal profilja a korabeli nemzetközi tudományos közéletben*

Dr. Kubassek János (múzeumigazgató, Magyar Földrajzi Múzeum, Érd): *Reguly Antal és a földrajztudomány*

Reguly Antal vándorkiállítás megnyitója 13:00–13:15

Ebéd-szünet: 13:15–13:45

III. szekció 13:45–15:40

Dr. Márton Mátyás (professzor emeritus, ELTE TTK IK Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék): *Az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének szerepe Reguly térképészeti munkássága értékeinek feltárásában*

Dr. Gulyás Zoltán (térképész, Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Zirc): *Reguly Antal kartográfiai szemlélete*

Winter Erzszi fotókiállításának megnyitója 14:30–15:00

Filmvetítés: Sáfrány József: Az Urál fölfedezése, Expedíció a Sarki-Urálba Reguly Antal nyomában. 15:00–15:40

2019. szeptember 4. (szerda)

I. szekció 10:00–11:00

Dyekiss Virág, PhD (néprajzkutató, MTA BTK Néprajztudományi Intézet): *Egi és földi földrajz a nganaszan folklórban*

Dr. Gábris Gyula (professzor emeritus, ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet): *Reguly-expedíció a Sarki-Urálban*

Dr. Csepregi Márta (habilitált egyetemi docens, ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet): *Reguly öröksége – egy tudományág születése*

Szünet: 11:10–11:20

II. szekció 11:20–12:20

Dr. Csúcs Sándor (egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Magyar Nyelvészeti Tanszék): *Reguly Antal Finnlandi úti jegyzetei*

Dr. Lázár Katalin (tud. főmunkatárs, MTA Zenetudományi Intézet): *Reguly Antal vogul dallamgyűjtéséről*

Vándor Anna (független kutató) – **Vera Bellengyir:** *Abol Reguly „igazán jó kedvű és derült” volt*

Ebédpszünet: 12:30–13:15

III. szekció 13:15–14:15

Dr. Selmeczi Kovács Attila (egyetemi tanár, Debreceni Egyetem BTK, Néprajzi Tanszék): *Reguly Antal magyarországi antropológiai és néprajzi kutatásai*

Dina Geraszimova (tanár, Polunocsnoje, Ivgyeli járás, Oroszország): *A lozvai manysik (vogulok) régen és ma*

Ludmila Sztjepanova (muzeológus, Barszova Gora Múzeum, Szurgut, Oroszország): *A Barszova Gora múzeumi komplexum fejlesztési terveiről*

Szünet: 14:25–14:35

IV. szekció 14:35–15:35

Kissné Dr. Rusvai Julianna (főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem): *Reguly Antal nyomdokain: Pápay József munkássága*

Lendvai Timár Edit (muzeológus, Magyar Földrajzi Múzeum, Érd): *Reguly Antal Svédországban*

Dr. Kubassek János (múzeumigazgató, Magyar Földrajzi Múzeum, Érd): *Rágalmak Reguly Antalról – az igazság az utókor mérlegén*

REGULY ÖRÖKSÉGE – EGYTUDOMÁNYÁG SZÜLETÉSE

Szibériai expedícióján Reguly Antal hatalmas mennyiségű obi-ugor (manysi és hanti) nyelvi anyagot gyűjtött. Ennek megfejtése, feldolgozása nyelvészek nemzedékeinek adott munkát a 19. század második felétől kezdve egészen a mai napig. E munka során alakult ki és erősödött meg a finnugrisztikán belül az obi-ugor nyelvekkel és kultúrával foglalkozó tudományág, az obi-ugrisztika. Bár később alakultak obi-ugrisztikai műhelyek Finnországban és máshol Európában is, valamint az utóbbi harminc évben az obi-ugorok hazájában, Nyugat-Szibériában is felnőtt egy kutatói nemzedék, a magyarok szerepe mindig is megkerülhetetlen volt e diszciplína művelésében.

Az előadásban vázlatos képet adok az obi-ugrisztika történetéről, a legfontosabb kutatási irányokról valamint a tudományág jelentősebb személyiségeiről. Kitérek arra a kölcsönhatásra is, mely a kutatók és az obi-ugorok között folyamatosan megvolt, s alakította mind a kutatók hozzáállását témájukhoz, mind a hantik és manysik önképét. A kutatók között kiemelem Schmidt Éva alakját, akinek a munkássága és missziója méltán mérhető Reguly Antaléhoz.

REGULY ANTAL ***FINNLANDI ÚTI JEGYZETEI***

A címben említett kézirat az MTAK Kézirattárában található Történelem Földr. 4 r 25. jelzet alatt. A szerző Reguly Antal, aki 1840-ben írta ezeket a jegyzeteket. Reguly 1839. november 8-án érkezett Finnországba Stockholmból, azzal a céllal, hogy fényt derítsen a finn-magyar nyelvrokonságra. Az abban az időben svéd nyelvű Helsinkiben nehéz lett volna finnül tanulnia, ezért 1840. március 11-én a közép-finnországi Laukaa községbe utazott Volmar Schildt körorvossal. Laukaaban először egy Juntunen nevű finn parasztnál lakott, majd május 1-jén átköltözött Schildt házába Ahlbackaba. Itt kezdte írni május 12-én az úti jegyzeteket német nyelven.

A kézirat mintegy 215 lapból, illetve 31 füzetből áll (pontosabban 32-ből, de ez az utolsó füzet nincs beszámozva). Az első 11 füzet Ahlbackaban íródott, nagyjából naponta egy. Ezek a füzetek még korábbi helsinki tartózkodásáról szólnak, illetve a finnekről, finn népszokásokról, stb. Május 31-én kezdte meg a már korábban tervezett észak-finnországi utazását. Ennek megfelelően a további füzetek erről az utazásról számolnak be. Az utazás körülményeiről és eseményeiről, a tájról, azokról az emberekről, akikkel találkozott, a finn parasztok életkörülményeiről és életmódjáról.

1840. július 11-én ért a kis Karesuando településre, ahol felkereste a helység evangélikus lelkipásztorát Laestadiust. Nála írta a 23–28. füzetet, amelyekben főleg a lappokkal foglalkozott és részleteket másolt be füzetébe Laestadius készülő lapp mitológiájából. A 29. füzet Ouluban, a 30. Vaasaban íródott (ez utóbbi svédül), a 31.-ben pedig a finn nemzeti karakterről értekezik.

Reguly 1841. május végén utazott el Finnországból Szentpétervárra. Iratait, köztük ezt a kéziratot is finn barátjánál Gottlundnál hagyta, aki csak Reguly halála után, 1864-ben küldte el azokat Reguly sógorának Korizmics Lászlónak. Tőle került a kézirat az MTA Kézirattárába.

Előadásomban bemutatom Reguly útját és néhány érdekes részletet az úti jegyzetekből.

ÉGI ÉS FÖLDI FÖLDRAJZ A NGANASZAN FOLKLÓRBAN

Az északi szamojéd nyelvet beszélő nganaszan (*nya*) népcsoport hagyományosan a szibériai Tajmir-félsziget északi részén nomadizált az 1970-es évekig. Lélekszámuk az ismert adatok szerint 1000 fő körül mozog. Viszonylag kisméretű saját rénnyajákat tartottak, s túlnyomórészt vadrénvadászattal foglalkoztak. Mivel ezek az állatok tavasszal északra vándorolnak a szeles tundrasivatagba, hogy a szúnyogoktól minél inkább védve legyenek, majd ősszel újra délnek indulnak, hogy a táplálékban gazdagabb erdős tundrában töltsék a telet, a nganaszan hagyományos életmód alapélménye a vándorlás volt. Fontos szerepet töltött be továbbá életükben a vadlúdfogás, a különböző prémes állatok vadászata, a halászat, s a gyűjtögetés. Teherhordó és személyszállító szánjaikat házirénnyekel vontatva vándorolt együtt 4–5 nagycsalád. A tavaszi-nyári időszakra önálló, kisebb szálláshelyekre költöztek szét ezek a csoportok, majd ősszel újra összefogtak. A rénszarvascsordákat követve a nganaszanok két év alatt járták be a saját nemzetségük területén húzódó, 8000 km-t is meghaladó vándorlási útvonalat.

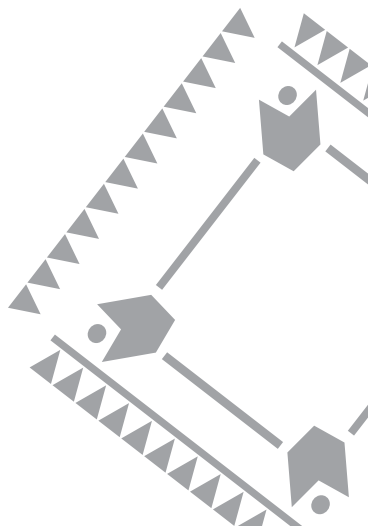
A tundrasivatag nem bővelkedik kiemelkedő geomorfológiai elemekben, ezért e különleges helyek mindegyike fontos szerepet töltött be a nganaszan kultúrában, a szöveges folklórban és a tájékozódáshoz, vadászathoz szükséges népi tudásban egyaránt.

E kitüntetett helyek a dombok, a tavak, a folyók összefolyása, valamint a leszakadt partszakaszok voltak. A legfontosabb kultikus hely a Birranga-dombság volt, melyet nganaszul Bálványok Földjének neveznek. Itt mindig találhatott az éhes vadász zsákmányt, mert vulkanikus tevékenység miatt a föld folyamatosan meleg, így az állatok menedéket és élelmet találnak a téli hidegben is. Hiedelmük szerint a tavak az istenségek világába vezethetnek át, mélyükben természetfeletti lények élnek. A leszakadt magasparatok hasonlóan az istenségek lakhelyét őrzik.

A világ tájolása vertikális és horizontális irányban történik, a mentális térkép kulcspontjai a tájékozódást segítő különleges tájelemek. Mindkét tájolás ugyanazt a logikát követi: az egyik irány az élet és az istenségek világába torkollik, a másik a halál és a beteg-

ségeket, halált hozó istenségek világába vezet. A jég és a sötétség mindig a halállal, a betegséggel van összefüggésben, így a vertikális világrend szerint a mélyben, az örök fagyott talajréteg a halottak birodalma, míg a horizontális világrend szerint északon, a tengeren túl terül el ez a világ. A fény, a meleg és az élet világa az égben van, illetve dél felé, ahonnan a tavaszt hozó szelek szoktak érkezni. A természetfeletti világok szerveződéséről különböző folklórtörténetekből szerezhetünk tudomást, elsősorban a sámáni utak leírásából, és a hosszabb mítoszokból, hőstörténetekből. Eszerint az alsó világ sivatagos, lapos terület, melyben a nap csak pislákol, és az utak mind jégből vannak. A felső világ csillogóan fényes, ott is nagy lapályok vannak, melyeken a mitikus hősök harcolnak egymással. Itt kiemelkedések, dombok, hegyek is vannak, ezek tetején állnak a hősök sátrai vagy kunyhói, melyek mind hatalmasak az emberekhez képest.

Megfigyelhető, hogy a természetfeletti világokban minden megtalálható, ami az emberi élet fontos kelléke, de ezek anyagukban vagy méretükben meghatározó jegyeket hordozva szignifikánsan eltérnek a valós életben megszokott párjuktól. Ugyanez vonatkozik az élőlényekre, állatokra és emberekre egyaránt.

REGULY-EXPEDÍCIÓ A SARKI-URÁLBAN

Az MTA támogatásával szervezett magyar-orosz Reguly-expedíció 1990-ben emléktáblát helyezett el a Sarki-Urál egy addig névtelen csúcsán, amely azóta hivatalosan is a magyar tudós nevét viseli. A tíz napos hegységi túra alkalmat adott néhány természet-földrajzi, elsősorban geomorfológiai megfigyelésre.

Az Urál két hatalmas kiterjedésű síkság, a Kelet-európai-síkvidék és a Nyugat-szibériai-alföld között csaknem 3000 km hosszúságú hegység, amely egyben két kontinens, Európa és Ázsia határa. A viszonylag alacsony hegység legmagasabb része azonban éppen a Sarki-Urálban van (Národnaja 1896 m, Reguly-csúcs 1711 m). A kaledóniai-variszkuszi hegységképző mozgások idején meggyűrődött hegység a harmadidőszak végi kiemelkedése során vonulatok és völgyek rendszerére szabdalódott fel. A felszín mai képének kialakulásában főként a pleisztocén eljegesedés játszott szerepet. A ma látható igen éles hegygerincek és csúcsok (kárgerincek, kárpiramisok), a meredek falú és mély völgyek, valamint völgyfőik (cirkuszok) hasonlóképpen vad formái a néhány ezer éve még itt meglévő jégárak pusztító munkájának következményei. A jégtakaró és a jégárak visszahúzódása után a hegység magasabb részeit (ez ma gyakorlatilag a 600–700 méteren húzódó erdőhatár fölött van) a fagy uralja, és a periglaciális folyamatok és formák jellemzik. A fagyás-olvadás napi változása a kőzeteket kisebb-nagyobb darabokra felaprózza. A kődarabok a fennsíkon helyben maradva kőtengereket képeznek, a lejtőn legurulva pedig törmelékletjtöket, kőfolyásokat hoznak létre. A fagy különleges formái közé tartoznak a fagyos talajfolyások, a kőpoligonok és a lejtők különleges lépcsői, amit az Urálban „golec”-nek neveznek.

A LOZVAI MANYSIK (VOGULOK) RÉGEN ÉS MA

Reguly Antal 1843 októberében érkezett meg Szibériába, s decemberben találkozott az első manysikkal. Nem sokkal később a Magyar Tudományos Akadémiának küldött levelében arról számolt be, hogy sikerült olyan értékes folklór anyagot gyűjtenie, mely az 1835-ben megjelent karjalai-finn eposzhoz, a Kalevalához mérhető. Reguly három hónap alatt összeállított egy vogul szótárt, népköltészeti szövegeket gyűjtött. A vogulok után az osztjákok (hantik) néprajzával, szokásaival kezdett foglalkozni, jelentős mennyiségű szöveget jegyzett fel az ő körükben is.

A Reguly által gyűjtött manysi nyelvű szövegek megfejtésére Munkácsi Bernát vállalkozott. 1888/89-es expedícióján bejárta az egész nyelvterületet. Megállapította, hogy a manysi nyelv négy nagyobb nyelvjárási csoportra oszlik, ezeket a következő folyók mentén beszelik:

- északi nyelvjárás
(Ob, Északi-Szoszva, Szigva, Felső-Lozva)
- nyugati nyelvjárás
(Pelim, Alsó- és Középső-Lozva, Vagilszk)
- keleti nyelvjárás (Konda)
- déli nyelvjárás (Tavda)

Reguly és Munkácsi első adatközlői lozvai vogulok voltak. Közülük a legjelentősebbek K. I. Bahtyiarov, T. Sotyina, A. Ukladova és az ő rokonaik. A szövegek többségét *Korpja-tit-puyəl* és *Tårəy puyəl* nevű falvakban jegyezték föl.

A lozvai manysik máig kisebb falvakban „jurtákban” élnek, egy-egy faluban 1–10 család lakik. Vadászattal, halászattal és gyűjtőtevéssel foglalkoznak. Lélekszámuk alacsony. A 2010. évi népszámlálás szerint a Szverdlovszki megyében 251 manysi élt, közülük az Ivgyli járásban 108 fő (56 férfi, 52 nő).

Lozvai manysi családokkal a következő falvakban lehet találkozni: Treszkolje faluban élnek az Anyamovok, Poma faluban a Bahtyiarovok és a Pakinok, Szuevat faluban a Szambindalovok, Paul faluban a Kurikovok, Vizsaj faluban a Handibinok, valamint néhányan Burmantovo faluban élnek.

Mivel a Felső-Lozva vidéke a Szverdlovszki megyéhez tartozik, kívül esik a Hanti-Manysi Autonóm Körzet határán. Ezért az itteni manysik nem jutnak hozzá azokhoz a jogokhoz és szolgáltatásokhoz, melyek megilletik az őslakosokat. Az Ivgyeli járás Polunocsnoje nevű községében, az iskolai internátusban 14 manysi gyermek lakik. Szüleik hagyományos életmódot folytatnak, és a családban az anyanyelvüket használják. Ezek a gyermekek csak 2017 óta részesülnek anyanyelvi oktatásban. Én vagyok a tanáruk, az előadásban ezt a munkát fogom bemutatni.

REGULY ANTAL KARTOGRÁFIAI SZEMLÉLETE

Az uráli és nyugat-szibériai vidékeket járva Reguly Antal nem csupán a helyi őslakos népek nyelvéről és kultúrájáról igyekezett minél több információt feljegyezni, hanem egyúttal az általa felkeresett területek topográfiai viszonyainak, földrajzi jellemzőinek alapos leírására is törekedett. Jóllehet Reguly elsősorban a magyar nyelvrokonság iránt érdeklődött, és ennek megfelelően főként nyelvészeti és néprajzi kérdésekkel foglalkozott, ugyanakkor a terepi munkájának eredményeként olyan magas színvonalú, forrásértékű térképészeti alkotásokat is létrehozott, amelyek révén a zirci születésű fiatalember a nemzetközileg jegyzett kartográfusok közé emelkedett.

Reguly a terepen mérőeszközök nélkül, mindössze egyszerű felvételezés útján rajzolta meg térképvázlatait, majd jórészt ezekre támaszkodva állította össze Szentpéterváron az Urál hegység északi vidékeinek első részletes térképét. Reguly ugyan nem volt képzett térképész, azonban mind a terepi felvételezése idején, mind pedig a kéziratos térképének szerkesztése során tetten érhető egy sajátos kartográfiai szemléletmód, amely a fiatal magyar utazó úttörő térképezését vezérelte. Az előadás legfőképpen arra kíván rávilágítani, hogy Reguly kartográfiai szemlélete, egyéni képességei és jellembeli tulajdonságai miként járultak hozzá a térképező munka eredményességéhez.

REGULY ANTAL – A NÉPRAJZI GYŰJTŐ

Reguly életét, munkásságát már sokan és sokféle szempontból feldolgozták. Jelen tanulmányban munkásságát néprajzi szempontból szeretnénk megvizsgálni. Azokat a feljegyzéseit gyűjtöttük egybe, amiket a bejárt területek népeiről, életéről, szokásairól leírt, valamint ismertetjük egyedülálló tárgye gyűjtését, amit 1843–1846-os oroszországi expedíciója során gyűjtött. Néprajzi szempontból vizsgálva írásait, új megvilágításba kerülnek adatközlői, a rájuk vonatkozó feljegyzései, de az egyes népekre vonatkozó rövid, de találó megfigyelései is. Bizonyos tárgyak, motívumok néprajzi értelmezésével is jelen cikkben foglalkozunk először.

Reguly Antal szerteágazó tevékenysége közül talán a néprajzi tárggyűjtése a legkevésbé ismert. Pedig a tudós ezt a feladatát is nagy körültekintéssel végezte. Lehetőségeihez mérten az élet különböző területeiről hozott anyagot.

Az 1847. november 8-i akadémiai kiállításon szereplő tárgyait alapul véve gyűjteményét alapanyaguk és funkciójuk alapján több csoportba lehet osztani. Az első csoportba sorolhatók a lapp, szamojéd, vogul, osztyák és mordvin férfi és női viseletdarabok, második csoportját a rituális tárgyak, gyűjteménye harmadik csoportját a különböző makettek, modellek alkották, negyedik részét pedig a valós vadászeszközök, többségükben különféle nyilak képezték, melyek csaknem maradéktalanul megmaradtak, és máig a Néprajzi Múzeum legrégebbi obi-ugor nyilai közé tartoznak.

Reguly nemcsak a Magyar Tudományos Akadémia számára gyűjtött tárgyakat, hanem a szentpétervári Tudományos Akadémia számára is. Fő patrónusa, és állandó levelezőtársa Karl Makszimovics Baer volt az, aki Regulyt rendszeresen buzdította néprajzi és az antropológiai tárgyak gyűjtésére, sőt anyagi támogatást is biztosított hozzá.

Reguly 92 tételből álló hazahozott gyűjteménye egyik alapítójává vált a későbbi Néprajzi Múzeumnak. Azonban 72 darab néprajzi jellegű tárgyból 21 soha nem került be a Néprajzi Múzeum törzsanyagába. Tárgyai közül csak kettővel nem tudunk elszámolni, amik célirányos kereséssel még előkerülhetnek a több mint 12 ezer tárgyból álló Európa gyűjteményből.

REGULY ANTAL NYOMDOKAIN: PÁPAY JÓZSEF MUNKÁSSÁGA

„Reguly hatalmas szelleme itt van mellettem” – írta Pápay József (1873–1931) egyik levelében 1898 áprilisában, amikor már előzetes kutatásokat végzett a III. Zichy-expedíció egyik tagjaként. Levelezése, naplói és a korabeli dokumentumok segítségével árnyalt képet kapunk arról, hogyan kötelezte el magát a tehetséges bölcsészhallgató a Reguly-hagyaték megfejtése mellett, s hogyan végezte el ezt az embert próbáló munkát. Simonyi Zsigmondtól, a pesti egyetem professzorától hallott először Reguly szibériai kutatóútjáról és annak eredményeiről. A nyelvészeti tanulmányokat folytató Pápayban ekkor fogalmazódott meg a szövegek megfejtésének gondolata.

Tanárai javaslatára került Zichy Jenő gróf III. ázsiai expedíciójának tagjai közé. 1897 és 1899 között tartózkodott Oroszországban, ebből másfél évet töltött nyugat-szibériai nyelvrokonaink körében. Hazatérése után egy rövid ideig az Akadémia könyvtárában kapott állást, majd 1908-ban Debrecenbe költözött. Előbb a Református Főiskola, majd az újonnan alakuló egyetem tanára lett. Lelkes oktatói tevékenysége mellett folyamatosan dolgozott munkáinak sajtó alá rendezésén.

Pápay legfőbb érdemének a „hét lakattal elzárt kincs” – vagyis a Reguly-féle osztják anyag – megfejtését, valamint saját gazdag északi osztják népköltészeti gyűjtését tartja a finnugrisztika. Életében a megfejtett Reguly-féle osztják hősénekekből és saját gyűjtéséből két kötetnyi jelent meg, majd halála után adták ki a Reguly Könyvtár négy kötetét (1944 és 1965 között). Aztán a Pápay Bibliothek (1972), és később a Bibliotheca Pápayensis (1988–1998) nyolc kötete alapján alkothatunk teljesebb képet Pápay kutatóútjának jelentőségéről. Rendkívüli értéket képviselnek lejegyzett népköltészeti és néprajzi jellegű szövegei, az ő munkássága révén őrződött meg az északi hantik (osztjások) számára saját népköltészetük.

REGULY ANTAL ÉS A FÖLDRAJZTUDOMÁNY

A reformkorban a közérdeklődést kiváltó kérdések közé tartozott a magyar nép származásának ügye. Az őshazában maradt testvérnepek felkutatásának vágya sarkallta Kőrösi Csoma Sándort, aki 1819-ben indult el a forróövi Délre, hogy rábukkanjon rokonainkra. A sors véletlene, hogy ugyanebben az esztendőben, 1819. július 11-én Zircen született Reguly Antal, Kőrösi Csoma munkásságának folytatója. Igaz, ő a fagyos Észak felé vette útját. Döntésében jelentős szerepet játszhatott Sajnovics János 1770-ben Koppenhágában megjelent könyve (*Demonstratio idioma Ungarorum et Lapponum idem esse*), mely a magyar és a lapp nyelv rokonságával foglalkozik. Reguly Antalnak nem volt felsőfokú földrajzi képzettsége, de önszorgalomból igen jelentős geográfiai ismeretanyagot sajátított el könyvtári kutatómunkával, illetve a személyes találkozások és a terepmunka révén. Toldy Ferenc javaslatára külön megbízatást kapott a Magyar Tudományos Akadémiától a Volga menti cseremis, csuvas, mordvin népek tanulmányozására.

Kutatásaira itthon is felfigyeltek. A reformkor viszonyait jellemzi az a tény, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi István javaslatára megszavazott ezer forintos segélyt csaknem két esztendő késéssel kapta meg Reguly. Baer akadémikus kölcsönével folytathatta munkáját 1843 októberétől 1846 augusztusáig.

Reguly Hunfalvy János földrajzprofesszor felkérésére véleményezte Magyar László Délnyugat-Afrikáról írt feljegyzéseit. Személyes kapcsolatban volt Vámbéry Árminnal. Az 1872-ben megalakult Magyar Földrajzi Társaság a földrajzi felfedezők között becsülte meg emlékét. Számos tanulmányban méltatta munkásságát Halász Gyula, Cholnoky Jenő, Irmédy-Molnár László, Borbély Andor, Stegena Lajos, valamint Gábris Gyula és Füsi Lajos. A zirci szülőház emléktábláját Bulla Béla és Mendöl Tibor földrajzprofesszorok kezdeményezésére helyezték el.

1990-ben a Magyar Földrajzi Társaság és a Magyar Földrajzi Múzeum oroszországi kollégákkal együttműködve helikopteres expedíciót valósított meg a Sarki-Urálban, ahol 1990. július 27-én egy 1711 méter magas hegycsúcsot neveztek el róla, és elhelyezték a Magyar Földrajzi Társaság emléktábláját.

RÁGALMAK REGULY ANTALRÓL – AZ IGAZSÁG AZ UTÓKOR MÉRLEGÉN

A cári önkényuralom Oroszországában a külföldi utazók tevékenységét árgus szemmel és gyanakvással figyelték a helyi hatóságok képviselői. A bizalmatlanság végig útítársuk volt, s gyakran kellemtelen helyzeteket idézett elő. Az élet groteszk fintora, hogy az Oroszországból hazatérő Reguly Antal saját honfitársai körében került a gyanakvás célkeresztjébe.

Munkájához Balugyánszky Mihály (1769–1847) szentpétervári államtanácsos nyújtott emberi, szakmai támogatást, akinek a személyes segítőkészségét nem szabad összekeverni a hivatalos cári udvar meg nem valósult támogatásának tényével. Reguly Antalt okatlanul, jogtalanul és ártatlanul vádolta meg az a történész, aki – a tényeket figyelmen kívül hagyva – a Habsburg-hatalom és a cári udvar ügynökeként bélyegezte meg a szerencsétlen sorsú magyar utazót.

Az Argentínában kiadott Magyar Történelmi Tanulmány sorozat első kötete, Padányi Viktor *Dentumagyararia* című munkája évtizedeken át hatott Regulyt elítélő és megbélyegző írásával. Az Ausztráliától Argentínáig széles körben olvasott, népszerű mű nyomán Reguly Antalt sokan Habsburg és cári ügynöknek tekintették, akinek ártó szándékot tulajdonítottak. Az igaztalan vád mély gyökereket eresztett a köztudatban, s máig érezteti kártékony hatását.

Az előadás a valóság tényeivel bizonyítja, hogy Regulyt utazásai során a szakmai kíváncsiság motiválta, s nem voltak ártó politikai szándékai. A Reguly-kérdés az emigráns nyugati magyar irodalomban és közvélekedésben gyakran jelent meg abban a hamis beállításban, melynek gyökerei a *Dentumagyararia* kötetig vezethetők vissza. A Buenos Airesben az Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat gondozásában 1956-ban megjelent munka – a kiadó jó szándékától függetlenül – számos olyan véleményt alapozott meg, amely nem állja ki a valóság próbáját. A hazafiatlanság és az idegenszívűség súlyos vádjai alaptalanok, s az utókor mérlegén nem helyezhetők Reguly Antal valós érdemeinek bizonyítható tényei mellé.

REGULY ANTAL VOGUL DALLAMGYŰJTÉSÉRŐL

Reguly Antal 1819-ben született és 1858-ban halt meg. Életének 39 éve alatt igen sokrétű munkát végzett: egy személyben volt nyelvész, antropológus, néprajzos és térképész. Ráadásul közeli kapcsolatban állt a zenével: tudott kottát írni és olvasni, szeretett énekelni, és 1840 nyarán megtanult kantelézni is egy finn lelkész-től. Mindezek alapján képes volt arra, hogy nyolc manysi (vogul) dallamot lekottázzon, s bár abban az időben a kottázás tudománya nem volt olyan ritkaság, mint gondolnánk, az semmiképpen nem nevezhető mindennaposnak, hogy valaki hallás után lekottázzon olyan számunkra idegen hangzású zenét, mint a manysi dallamok. Nyolc dallam kevés ahhoz, hogy azok alapján bármiféle vizsgálat végezhető legyen, már csak azért is, mert a dallamokhoz szövegek nem járulnak. Ebben a kutató segítségére lehet az A. O. Väisänen kötetében 1937-ben megjelent 150 manysi dallam, Kálmán Béla 1976-ban szöveggel együtt közölt 45 manysi dallama, valamint Szvetlana Alekszejevna Popova 39 manysi dala, amelyet az 1990-es években adott át a MTA BTK Zenetudományi Intézetének. Ezek vizsgálata alapján megállapítható jellegzetességek Reguly nyolc manysi dallamában is megtalálhatók.

A dallamokhoz Reguly címeket írt, aminek alapján néhány dolog tudható róluk. Az első énekhez kapcsolható szöveg megvan, de nem illeszthető össze a dallammal, mert az énekelt és a diktált szöveg az obi-ugoroknál, így a manysiknál is erősen különbözik. A második ének egy női tánchoz való zene, ilyenképpen hangszere darab lehet. A harmadik ének Thomának, egy medvét elejtő hősnek az éneke, a negyedik epikus, késői hősi ének, az ötödik lúd-ének, a hatodik ismét tánchoz való zene, a hetedik sorsének, a nyolcadik pedig valószínűleg jávor-ének. Más gyűjteményekben megtalálhatók szövegváltozataik, a 20. századi obi-ugor zenei kutatás alapján pedig a dallamokat is lehet vizsgálni.

AZ ELTE TÉRKÉPTUDOMÁNYI ÉS GEOINFORMATIKAI TANSZÉKÉNEK SZEREPE REGULY ANTAL TÉRKÉPÉSZETI MUNKÁSSÁGA ÉRTÉKEINEK FELTÁRÁSÁBAN

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Térképtudományi (utóbb Térképtudományi és Geoinformatikai) Tanszéke igen jelentős szerepet vállalt Reguly Antal térképészeti tevékenységének feldolgozásában, értékelésében, valamint a szélesebb szakmai, illetve a tudományos közösség számára történő részletekbe menő bemutatásában.

A sorban elsőnek a *Studia Cartologica* 1983-ban napvilágot látott 9. kötete említendő. A Stegena Lajos, akkori tanszékvezető szerkesztette szám mellékleteként Reguly 1846-ra datált, az MTA Könyvtárában őrzött nyomtatott térképének feles méretre kisebbített „hasonmás” kiadása jelent meg, amelyhez egy – Hidas Gábor olvasata nyomán kialakított – névanyagjegyzék is kapcsolódik.

1996-ban Illés Ferenc, a zirci Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház igazgatójának megkeresését követően Klinghammer István, akkori tanszékvezető, Márton Mátyást bízta meg egy új, a régi múzeumi tablót kiváltó, Reguly előkészítő és Urál-vidéki kutatóútjait bemutató falitérkép elkészítésével, amelyhez értelemszerűen az életút feltárásához, illetve a kutatóút állomásainak pontosításához végzett a szerző szakirodalmi kutatásokat.

2008 „Reguly év” volt. Kerek évforduló: halálának 150. esztendejére emlékezve számos rendezvényt szerveztek. Ennek keretében megelégnkült tanszékünk is: három előadással és három tanulmánnyal járult hozzá a méltó ünnepeléshez (Gercsák Gábor, Klinghammer István, Márton Mátyás).

Ennek kapcsán azonban időközben Márton kezdeményezésére mód nyílt az MTA Könyvtárában őrzött nyomtatott térkép, valamint 5+2 eredeti Reguly kéziratos terepvázlat nagy felbontású fényképezésére (Nemes Zoltán, Márton Mátyás, Gercsák Gábor). Ezek közül a terepvázlatokra alapozva Szőnyi Zsófia 2010-ben *Reguly Antal és az Északi-Urál* címmel készítette el diplomamunkáját. Témavezetője Márton Mátyás volt, külső konzulensként Szij Enikő, az ELTE BTK egyetemi docense segítette munkáját.

Ezt követően pedig Gercsák Gábor témavezetésével Gulyás Zoltán 2013-ban *A Reguly-térkép egy részletének modern kartográfiai feldolgozása* címmel diplomamunkáját, majd 2016-ban a PhD-képzés keretében *Reguly Antal térképészeti munkássága* című doktori értekezését készítette el. Szij Enikő önzetlen segítsége itt is említést érdemel.

A téma „gazdája” a térképészetben belül ma Gulyás Zoltán, aki számos előadás megtartásával, több tudományos dolgozat publikálásával járult hozzá a legújabb kutatási eredmények közzétételéhez.

REGULY ANTAL PROFILJA A KORABELI NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Reguly Antal a tökéletes romantikus figura, aki nagy álmokat üldözött, és ezt nagy tettekkel próbálta megvalósítani. Ugyanakkor nem magányos hős volt, hiszen mélyen be volt ágyazva kora tudományos közegébe: a göttingeni iskola motiválta kutatásait, szoros kapcsolata alakult ki a finn és az orosz tudományos társaságokkal is, melyek ihlették és alkalmanként finanszírozták is. Előadásomban Reguly Antal profilját a korabeli nemzetközi tudományos közéletben, tudományos iskolák útvesztőjében próbálom elhelyezni, ezáltal remélve céljainak, tetteinek mélyebb megértését.

A HÉT LAKATTAL LEZÁRT LÁDÁK. MIBŐL IS ÁLL A REGULY-HAGYATÉK?

Reguly Antal kéziratok hagyatékának megfejtését a magyar finn-ugrisztika történetében az egyik folyamatos szálként értelmezhetjük, hiszen nagy tudósaink sora foglalkozott a szövegek megfejtésével, értelmezésével, a megfejtésre irányuló expedíciók pedig lavinaként növelték a gyűjtött anyagok terjedelmét is. A 20. század terepkutatásra alkalmatlan időszakában e gyűjtések jelentették szinte az egyetlen forrást, így némi túlzással állíthatjuk, hogy mindannyian a Reguly-hagyatékon nőttünk fel. De vajon valóban ismerjük-e a hagyatékot, vagy csak azt a részét, amelyet nagy elődeink feldolgoztak?

A jubileumok mindig lehetőséget adnak a visszatekintésre. Ha Reguly életéről szeretnénk olvasni, meglehetősen szűk szakirodalommal találkozhatunk. Személyes hagyatéka: levelei, naplói, jegyzetei jelentős része a mai napig nem került szisztematikusan kiadásra. Mire számíthatunk még a források feldolgozása során?

Előadásomban a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében található kéziratok hagyatékot szándékozom bemutatni mennyiségi, minőségi és feldolgozottság szerint, ezzel előrevetítve a további feltárómunka lehetőségeit.

REGULY ANTAL MAGYARORSZÁGI ANTROPOLÓGIAI ÉS NÉPRAJZI KUTATÁSAI

Amikor Reguly Antal szibériai kutatóútjáról hazatért, útjának támogatói azt várták tőle, hogy hatalmas méretű obi-ugor anyagát dolgozza fel és adja közre. Azonban az 1858-ban bekövetkezett haláláig ebből semmi sem valósult meg, amit betegségével és összeroppanásával indokoltak. Reguly életének utolsó évtizede azonban egyáltalán nem tétlenségben telt el, hanem újabb tanulás-sal és felkészüléssel. Noha szibériai kutatásaihoz Szentpéterváron kitűnő tudósok vezették be az antropológiai, néptani, geográfiai ismeretekbe, az újabb tudományos eredményekkel is igyekezett megismerkedni. A nyelvészeti és etnográfiai tanulmányait fiziológiai, földrajzi, növény- és állatgeográfiai, valamint koponyatani stúdiumokkal bővítette, az akkor még rendkívül bonyolult fényképezést is megtanulta. Mindezen alapos felkészülés után 1857-ben – halála előtti esztendőben – másfél hónapos gyűjtőutat tett meg Észak-Magyarországon a Karancs-vidéki és a Mátra környéki palócoknál. Félszáznál több települést bejárt, 300 oldalnyi rendkívül alapos néprajzi feljegyzést tett, közel száz antropológiai mérést és fényképfelvételt készített, korát magasan meghaladó komplex kutatási módszert alkalmazott.

Magyarországi kutatását a néprokonság kérdésének eldöntése indokolta, amit nagyszabású összehasonlító vizsgálatallal tartott megvalósíthatónak. Ilyen módon szibériai anyagának feldolgozását a magyarság körében végzett komplex gyűjtéseknek kellett megelőzniük. Palóc útjának eredményével kapcsolatban Toldy Ferenc, hivatali előjárója a következő feljegyzést tette „... s jól emlékezem ez úton módosult s határozottan kifejtett azon meggyőződésére, mely szerint a magyar népségnek minden ágai teljesen a kaukázusi fajtához számítandók.”

Idestova fél évszázada igyekszem Reguly Antal hazai kutatásainak jelentőségére felhívni a szakmai közvélemény figyelmét, remélhetőleg születésének kétszázadik évfordulója ehhez hatékonyabban hozzájárul.

EGYTÍPUSJELENET A REGULY-HŐSÉNEKEKBŐL

A hősepika műfajára jellemző formulák (egyes szerzők terminológiájában: klisék), témák, típusjelenetek szerepe kettős. Egyrészt az énekesnek vagy történetmondónak könnyíti meg a nagy terjedelmű szöveg reprodukálását, másrészt a hallgatóságnak a tartalom befogadását. Ezeket a fogalmakat alkalmazták a homéroszi eposzok után kisebb-nagyobb módosítással például a délszláv és török népek hősi epikájában a szerkezet és nyelv elemzésére is. A Reguly Antal gyűjtötte északi hanti hősénekek ugyan nem jól ismertek a nemzetközi folklorisztikában, de struktúrájuk ugyanazt a komplexitást mutatja, és ugyanezekkel a fogalmakkal lehet megragadni. A szóban forgó szövegekben a főhős hadjáratba indulás előtti alvása és álma, a fegyverzet előkeresése és felöltése, az elindulás, az ellenséggel folytatott közelharc stb. mind formulákból, illetve klisékből felépülő típusjelenetek, amelyek nemcsak Reguly hősénekeiben fordulnak elő többször is, hanem ismert elemei más népek hősepikájának is. Az előadás a hősénekek egyik tipikus jelenetének struktúráját elemzi, illetve azt vizsgálja, hogy a fent említett szerkezeti összetevők miképpen alkalmazhatók Reguly szövegeire.

REGULY A SZÁZADKÖZEPI MAGYARORSZÁGI VÁLTOZÁSOK ÉS A KORABELI TUDOMÁNYOS PARADIGMAVÁLTÁS IDEJÉN

Reguly Antal életének három nagy szakaszából (1819–1839; 1839–1850; 1850. jan.–1858. aug. 23.) a harmadik szakasz képezi jelen vizsgálódásunk tárgyát. Nem titkolt cél cáfolni azt a „haldoklási elmélet”-nek nevezett tévhitet, miszerint Oroszországot súlyos betegen hagyta el (1847!) és a folytonos betegsége akadályozta meg, hogy gyűjtött anyagát kiadja, és 1858 augusztusában gyötrődésének a „megváltó halál” vetett véget...

Az a Magyarország, ahonnan Reguly elindult, társadalmi, gazdasági, politikai, közhangulati állapotát tekintve gyökeresen különbözött attól, amelybe visszatért, és számolnunk kell az ő benne magában végbement testi-lelki fejlődéssel, hiszen a hazáját húsz évesen elhagyó, mai értelemben BA-képzettségű jogász a szó szoros értelmében világlátott, sőt, nem akármilyen világot látott, tapasztalt tudós emberként jött haza. Mind fizikailag, mind lelkieken „akklimatizálódnia” kellett.

A fizikai állapotát tekintve mintegy „hadifogoly”-állapotban hagyta el Oroszországot – huzamos időn át olyan „szokatlan” életmódot folytatott, amely a tapasztaltabb finneknek is időnként kemény diónak bizonyult. Pesti könyvtárosi szabadsága idején a fürdőhelyekre járás „az úri népektől” egyfajta „elvárás” volt. Valóban, 1853 tájáig betegeskedett (de munkaképes volt), csak hogy az 1850-es években nincs egészséges ember messze a pesti határban! Mi várta itthon? Kezdetben – az egyetemi könyvtárosságig – megélhetési gondok, majd egy 14000 kötetből álló hagyaték „befogadása” az omladozó, vizenyős egyetemi könyvtárba, továbbá kivégzések, összeesküvések, „házmotozások”, öngyilkosságok, betiltások, kitiltások, temetések rendőri felügyelettel, suttogva továbbadott hírek ... és hova lettek a vele egykorú „régik” ismerősök? Kész csoda, hogy az Akadémia nem teljes joggal, de működhetett. A gyűlések előadóit szemlélve megállapítható, hogy majdnem mindenki ért mindenhez és hogy sok a pályaelhagyó. ...

Reguly keveset írt. Korompay B. szerint nem szokhatott hozzá a magyarul íráshoz. A jogban a latin uralkodott. Nem akart jogász lenni, de a jogász szemlélet vérré vált benne, ez az összehasonlító nyelvészethez viszonyulásában meglátszik: első a bizonyítékok összegyűjtése, aztán ezek higgadt vizsgálata, mérlegelése, majd az ítékezés – mindez nem érzelmi, hanem értelmi, vagyis nem a vágyak által vezérelt előítéletekkel, hanem hideg objektivitással. Az elhamarkodott szóbeli és írásbeli véleménynyilvánítástól írtózott. Másként alakult volna élete, ha pétervári jóakarója, Baer akadémikus határozott követelésére – letesz az asztalra egy akár nyúlfarknyi nyomtatott nyelvészeti munkát (a finn Castrén megtette).

Érdeklődött az új tudományterületek iránt: a „koponyatan” és a faj új elméletei (a „rég” gyakorlatot ismerte), érdekelt a technikai újítások tudományos felhasználhatósága, például a fényképezés a „népismében” és az „észszerű gazdálkodásban”, érdekelt a delejzés. Térképészekkel kereste – újra – a kapcsolatokat. Sajnos, csak levéltöredék árulkodik valamiféle szándékáról a Londoni Királyi Földrajzi Társaságot illetően. A munkahely-változtatás, pályamódosítás vágya egyértelmű. Többet tudnánk, ha nem lenne egy homályos nagy tétel az életrajzban: 1847 őszén meglátogatta szüleit Csákányban, majd a Pozsony – Bécs – Berlin – egy mecklenburgi gyógyüdülőhely közben és után elveszítjük a fonalat, ti. azt, hogy Reguly a német nyelvterületen töltött nem kevés idejében kinél, hol, mikor és valójában mit csinált – ez kutatásnak alig-alig volt tárgya. Csak foszlányosan tudjuk azt is, hogyan viszonyult a „Nyugat” ehhez a fiatal tudós magyarhoz.

A BARSZOVA GORA MÚZEUMI KOMPLEXUM FEJLESZTÉSI TERVEIRŐL

Északnyugat-Szibériában, a keleti hantik lakta területen, Szurgut városától 15 kilométerre, a Középső-Ob fölé magasodik egy parti sáv, a Barszova Gora (Barsz hegye). A hely egy hanti fejedelem nevét viseli, aki a hagyomány szerint a kozákokkal vívott harcban esett el. A terület 7000 éve lakott, minden korszakból őriz emlékeket, s így páratlanul gazdag régészeti lelőhely. Az újkőkori lakóhelyek és temetkezési helyek feltárása a 19. század végén kezdődött el egy svéd tudós, Frederik Martin közreműködésével.

A helynek fontos szerepe van a hanti mitológiában is. A szurguti hantik Süketfajd-hegy néven tartják számon, és az 1970-es évekig rendszeresen gyűltek itt össze, hogy áldozatot mutassanak be a hely védőszellemének. Ezen kívül számos ritka növényfaj is megtalálható itt, így a biodiverzitás megőrzése is célja lehet egy egységes koncepcióval megalkotott múzeumi komplexumnak.

Az utóbbi évtizedekben a terület sokféle káros környezeti hatásnak volt kitéve. Az infrastrukturális fejlesztéseken kívül (út- és vasútépítés) Szurgut város egyre növekvő lakossága is errefelé terjeszkedik. Kirándulóhelynek, síparadicsomnak, üdülővezetnek kívánják használni a különleges fekvésű Barszova Gora nagy részét, ami komolyan veszélyezteti az ott feltárt és feltárandó értékes történelmi és kulturális örökséget. Az is probléma, hogy a helyi lakosság körében egyáltalán nem ismert a terület kulturális jelentősége.

Az előadásban bemutatjuk azokat a terveket, melyek a hely védelmét szolgálnák, valamint lehetővé tennék a szabadtéri múzeum jövőbeni működését.

AHOL REGULY „IGAZÁN JÓ KEDVŰ ÉS DERŰLT” VOLT

A cím utalás Reguly szavaira az Ivgyel és Lozva menti vogulok között eltöltött idejéről. Nem a jókedv és derű okait vizsgáljuk, az nyilvánvaló: végre elérte a helyet, amelyről évek óta álmodott. Megkezdhette a munkát, amelyre évek óta készült, amelyért évekig küzdött. Az előadás tárgya a helyszín, az akkori jelenével és annak előtörténetével.

Ha belegondolunk, hogy az Északi-Urált ábrázoló és eredeti célja szerint saját néprajzi vizsgálódásainak támpontjául szolgáló térképét Reguly az indulásra készülődő Hoffmann-expedíciónak segítettő készítette el akkor és ott, világossá válik: az Orosz Birodalom urainak 1846-ban még mindig csak sejtéseik voltak arról, milyen gyarmatbirodalomnak a gazdái. Hiszen a gyarmatosítási folyamat során meglehetősen ötletszerűen épültek fel a katonaságot biztonságba helyező erődítmények, majd pár év(tized) után majdnem ugyanúgy vették át a szerepüket újak. Ami nem ötletszerű volt: az adót, ha törik, ha szakad, be kell szedni a leigázott őslakosoktól és új telepeseiktől, s úgy, hogy az utolsó adószedőnek is jusson belőle. Ötletszerűség uralta az Urál iparosodásának korai szakaszát is: olyan kincsvadászok keresték a vasat, rezet, aranyat, akik közt kevés akadt, aki tudta, hogyan kell mindezt megtalálni. A lelőhelyek birtokbavételének nem a hozzáértés, hanem a kapcsolati és a tényleges tőke volt a feltétele, ezek viszont többnyire csak a tulajdonjog megszerzéséhez voltak elegendők. A ráfordított tőke pótlása az innen-onnan ilyen-olyan eszközökkel odaterelt munkaerő irgalmatlan kizsákmányolásával valósult meg, és teremtett ideig-óráig bevételt a tulajdonosnak.

Reguly terepmunkája első három hónapjának a helyszínéről van tehát szó, ahol az aranybánya-tulajdonosok aranyláza és a kincstári vagy saját jobbágyok tűrőképessége vagy ellenszegülése szab meg mindent, még a földrajzi neveket is, amelyek között csak mutatóba maradtak fenn az eredeti manysi nevek. Mára manysik is csak mutatóba maradtak.

REGULY ANTAL
1819 - 1858

FINNUGOR NYELVÉSZ,
AZ ÉSZAK - URÁL UTAZÓJA
ÉS TÉRKÉPEZŐJE

Reguly Antal mellszobra,
a Magyar Földrajzi Múzeum kertjében.
Domonkos Béla
érdi szobrászművész alkotása

MAGYAR
FÖLDRAJZI
MÚZEUM

Magyar Földrajzi Múzeum, Érd

www.foldrajzimuzeum.hu

Felelős kiadó: Dr. Kubassek János

Grafika és tördelés: Szabó Imola Julianna

Nyomdai kivitelezés: Kreativity Kft., Érd